

<https://doi.org/10.38129/Ann.Yur.Ist.2020.4.3.10>

УДК 316.012+316.421(316.4.057.2)

КРИЗА ВИЖИВАННЯ - (НЕ)МИНУЧА? ¹

КАТЕРИНА ДАНИЛОВИЧ (Київ, Україна) *

Тисячі років тому, коли людство лише розпочинало свій розвиток, його дії були очевидні й прості, а причина будь-якого кроку одна - *виживання*. Виживання змусило людину створити науку, виживання кинуло суспільство в політичний дискурс, виживання змусило шукати *réserveoir commun*.

Однак, чи завжди виживання стає рушійною силою світових трансформацій? Чи поєднуються виживання та поступ??

Виживання – це достатньо вузьке поняття, котре слід розглядати в контексті конотації *рушійної сили*. Виживання людини – лише складовий елемент куди ширшого й, у той же час, неокресленого та неідентифікованого поняття «криза». Потреба в людському виживанні виникає насамперед у «кризі» – відпочатковій неусвідомленій конфронтації між внутрішнім світом людини, її потребою в існуванні, та зовнішнім світом, який тлумачить людину природним хижаком.

Термін «криза», як і більшість засадничих понять нашого західного мислення, походить з *давньогрецької* і позначає «момент рішення» – як поворотний момент, так і вирішення цього моменту. Тобто «криза» об'єднує в собі як хаотичне, дезінтеграційне «начало», так і екзистенцію впорядкованості, систематичності. *Кризовість* закладена в фундаменті природи людства. Людське існування пов'язується не лише із зовнішніми конфліктами інтересів (починаючи архаїчним «Я – Природа», завершуючи Холодною війною ХХ ст. чи падінням житлових ринків 2007-2008 рр.), а з внутрішніми протиріччями в людській онтології. Влучний вислів Томаса Гоббса «Людина людині вовк» перетворюється в момент осягнення кризовості людської цивілізації² у «Людина сама собі вовк».

Джо Огункоя у своїй праці «Неминучість кризи в існуванні людини»

---

¹ Стаття написана на замовлення *Наукової редакційної ради АЮІ*.

² Поточна пандемія COVID-19 якраз і виступає таким моментом для інтелектуальних рефлексій з приводу «кризовості людської цивілізації». – *Редакція АЮІ*.

захищає тезу: людський розвиток інфільтрований у здатність приймати рішення для подолання проблем³. Криза сприяє не лише еволюції, а й певною мірою моральній деградації, адже під час кризових явищ ми ставимо в пріоритет найбільш вигідне рішення, а не найбільш прийнятне⁴.

«Under crisis conditions, we allow ourselves to do things we would never otherwise contemplate. In triage mode, we ruthlessly select among the living to help those who have the best chance at survival. For the sake of saving life, even the most observant Jew can violate the Sabbath. But if life is always at risk and we are always in crisis, then we must always do things that moral contemplation would suggest are wrong. If we are always in a mode of triage, then we must always choose the strong over the weak because they have a better chance at benefiting from our help»⁵.

З таких міркувань, якщо людство приречене на кризу, то людям науки залишається лише шукати способи її подолання. У сучасній філософській та суспільно-політичній думці є два підходи до терміна «подолання», а, відтак, і два підходи до визначення конотації кризи – позитивний і негативний⁶.

Західняки А. М. Штангрет, Р. Хіт, К. Макконелл, С. Брю та ряд вітчизняних дослідників ставляться до криз наче до руйнівного впливу на людську трудову діяльність. На їхню думку, подолання кризи тотожне поверненню до старої стабільності через нові методи й механізми вирішення кризи.

Протилежність «західному баченню» презентує думка В. О. Василенка, В. Г. Сибірякової, Т. Гренца, Ю. В. Яковеця і ще низки науковців, які вважають кризу переломним моментом із апіорі позитивними результатами в перспективі.

Якщо поміркувати детальніше, то як позитивний, так і негативний підходи, по суті, визначають одне й те ж: різка зміна усталеного світовідчуття призводить до вироблення нових механізмів подолання труднощів й утворення/перетворення цілком нового продукту/порядку/реальності. На нашу думку, неможливо для поняття криза використовувати прикметники

---

³ Ogunkoya Jo. The Inevitability of Crisis in Human Existence. *Lwati: A Journal of Contemporary Research*. 2009. Vol. 6. No. 1.

⁴ Levin Yuval. The Crisis of New Life. *The New Atlantis*. 2004-2005. <https://www.thenewatlantis.com/authors/yuval-levin>

⁵ Там само.

⁶ Ткаченко А. М., Калюжна Ю. В. Криза: сутність, класифікація та причини виникнення. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2013. Вип. 1(2). С. 122-126.

«позитивна» чи «негативна», так як будь-яке кризове явище всередині самого себе розділяється на ці дві конотації. Розрізняти методи вивчення криз – марна справа.

Ще одна «класифікація», яку пропонують нам вчені, добре прописана в роботі А. М. Ткаченко та Ю. В. Калюжної. Вона зводиться до джерел походження кризи: об'єктивних та суб'єктивних⁷. У роботі описані підходи до визначення саме *економічної кризи*, але ми цілком можемо їх ретранслювати на всі поняття кризи загалом. Об'єктивні чинники співвідносяться з необхідністю модернізації, продукування нових рішень умовами певної кризової ситуації (природної, техногенної тощо), а суб'єктивні чинники походження кризи зводяться до психологічних джерел змін – поведінкова стратегія, психотип окремої людини тощо. Ця класифікація, на наш погляд, більше релевантна, тому що зводиться до людської дієвості, відповідаючи на принципове питання: *що залежить від людини, а що ні*. Коли ж ми говоримо про загальний людський фактор, який не може залежати від кожної окремої людини, а є лише випадковою сукупністю усіх імпліцитних та експліцитних обставин – класифікація знову втрачає сенс. Початок Першої світової війни був спричинений як об'єктивними чинниками напруги світового порядку, так і цілком суб'єктивним збігом обставин. Можна сказати що приводом для першої найкровопротитнішої війни в історії став сендвіч, та чи не звучить це абсурдно? Об'єктивні і суб'єктивні чинники йдуть поряд, коли ми говоримо про *кризу*. Межа між цими чинниками дуже нетривка.

Традиційним вважається поділ за полем поширення криз: економічні, політичні, соціальні, культурні поля тощо. Поділ також є дуже умовним, адже криза не обмежується лише якоюсь однією сферою. Згадаймо *Світову фінансово-економічну кризу 2007-2008 років*. Наприклад, у Сполучених Штатах Америки, вона призвела не лише до економічного занепаду, втрати робочих місць, а й до соціальної фобії й нетолерантності до мігрантів, їхньої культурної сегрегації. Соціальні чинники часто стають причиною політичних проблем, а політика зумовлює ринкові коливання економіки.

Коронавірусна криза змушує переосмислити не лише наші підходи до визначення поняття «криза», але і її сутнісні характеристики, сфери її впливу. COVID-19 став кризовою подією *небачених масштабів*, як за своїм економічним впливом, так і за статистичними показниками. Дехто вже порівнює його з чумою. Втім, як відомо, під час чуми не було глобалізації та інтернету: *«Мировая цивилизация переживает общий кризис. Дальнейшее развитие без очень серьезных*

---

⁷ Там само.

перемен невозможно»⁸.

Криза COVID-19 зламала існуючий світовий політико-економічний порядок і дала нам змогу переосмислити всі кризи-попередниці. Отож, слово «порядок» нині можемо визначити ключовим критерієм відсутності кризи. З огляду на висловлені зауваженні, пропонуємо надати таке визначення інноваційному різновиду глобальної кризи: *«Криза – це суттєва зміна існуючого порядку внаслідок об'єктивних та суб'єктивних чинників, яка охоплює так чи інакше всі сфери людського життя»*. Сучасна криза – це не лише про політику, економіку чи соціально-культурну деградацію. Криза третього тисячоліття всеохоплююча і всепроникна, неочікувана або ж цілком передбачувана, хоча останнє доволі сумнівно внаслідок людської обмеженості та необачності. Сучасна криза охоплює більш як одну чи дві цивілізації. Сучасна криза змінює внутрішньо людей усіх без винятків цивілізаційно-культурних приналежностей, переінакшуючи їхню людськість. Криза третього тисячоліття – потужний механізм творення світового порядку, за яким ми маємо унікальну можливість спостерігати прямо зараз.

Kateryna Danylovych (Kyiv, Ukraine)

Crisis of Survival - Will (Won't) It Pass?

The article is a special order of the editorial board of the journal. The focus is on the author's definition of the concept of "crisis". The main determinants of the crisis phenomena of social life are considered. The fundamental relationship between the objective and subjective elements of crises is emphasized.

Key words: crisis, survival, progress, COVID-19.

Екатерина Данилович (Киев, Украина)

Кризис выживания – (не)возможен?

Статья представляет специальный заказ Научного редакционного совета журнала. В центре внимания находится авторская дефиниция понятия «кризис», рассматриваются основные детерминанты кризисных явлений социальной жизни, подчеркивается коренная взаимосвязь между объективными и субъективными элементами кризисов.

Ключевые слова: кризис, выживание, прогресс, COVID-19.

---

⁸ Данилов А. Н. Глобализм, регионализм и современный трансформационный процесс. *Социологические исследования*. 1998. №9. С. 12-17.

Катерина Данилович (Київ, Україна)

Криза виживання – (не)минуча?

Стаття репрезентує спеціальне замовлення Наукової редакційної ради журналу. У центрі уваги знаходиться авторська дефініція поняття «криза», розглядаються основні детермінанти кризових явищ соціального життя, підкреслюється докорінний взаємозв'язок між об'єктивними і суб'єктивними елементами криз.

Ключові слова: криза, виживання, прогрес, COVID-19.

* **Данилович Катерина Юрївна** – бакалавр політології філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, оглядач наукового журналу «Аннали юридичної історії».

E-mail: kdanylovych@gmail.com